

Література:

1. Библийская энциклопедия / пер. с англ. – М, 1996. – 352 с.
2. Марійчук Д. Здоров'я і щастя / Марійчук Д. – Луцьк, 2003. – 300 с.
3. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. – К., 2004. – 16 с.

WYCHOWANIE FIZYCZNE I SPORT W DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA BRATNIEJ POMOCY STUDENTÓW UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO W LATACH 1866 – 1939

Maciej Huzarski

Wydział Wychowania Fizycznego Uniwersytet Rzeszowski

Organizacje samopomocowe spełniały bardzo ważną rolę w życiu studenckim. Należała do nich liczna grupa studentów, niejednokrotnie cała studencka społeczność uczelni. Funkcjonowanie organizacji samopomocowych wiązało się przede wszystkim z pożyczkami dla studentów, budową i utrzymaniem domów studenckich, a także z organizacją życia koleżeńkiego i zapewnieniem opieki zdrowotnej studentom. Fundusze, którymi dysponowały organizacje samopomocowe pochodziły ze składek członków, dotacji uniwersyteckich oraz z organizacji różnych imprez np. zabaw noworocznych, loterii, itp. Działalność studenckich organizacji samopomocowych w Uniwersytecie Jagiellońskim, szczególnie przybrała na sile w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Największą i najbardziej prężną organizacją samopomocową w krakowskiej uczelni było Towarzystwo Wzajemnej Pomocy, przemianowane później na Towarzystwo Bratniej Pomocy. Ponadto w Uniwersytecie Jagiellońskim funkcjonowały jeszcze Towarzystwo Bratnia Pomoc Medyków i Towarzystwo Bratnia Pomoc Teologów. W uczelni istniały również organizacje o mniejszym zasięgu, jednak ich znaczenie należy również docenić, gdyż trafiały do konkretnych społeczności, udzielając im tak potrzebnej pomocy. Jedną z nich było Stowarzyszenie Żydowskich Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego „Ognisko”, wywodzące się z powstałego

w roku 1898 Towarzystwa Rygorozantów, które z kolei zmieniło nazwę na Stowarzyszeniu ku wspieraniu Żydowskich Słuchaczy, a od roku 1923 było nazwane „Ogniskiem”. Organizacją, która skupiała się na pomocy dziewczętom było Polskie Stowarzyszenie Studentek Uniwersytetu Jagiellońskiego, działające od 1910 r. Obok pożyczek i stypendiów, ważnym celem organizacji było dążenie do równouprawnienia kobiet z mężczyznami w dziedzinie studiowania. Działalność samopomocową na Uniwersytecie Jagiellońskim prowadziły także Akademicka Sodalicia Mariańska, utworzona w 1925 r. oraz Koło Samopomocy i Koło Medyków Żydowskich Uniwersytetu Jagiellońskiego, powstałe w 1936 r. Utworzenie Żydowskiego Koła wiązało się usunięciem żydowskich studentów z Bratniej Pomocy Medyków. Organizowanie samopomocy było jednym z celów utworzenia w roku 1924 „Ukraińskiej Studenckiej Hromady”. Działalność towarzystw samopomocowych wspierała i koordynowała centrala Akademickich Stowarzyszeń Samopomocowych, funkcjonująca w latach 1922-1932¹.

W tym miejscu warto przybliżyć działalność jednej z najstarszych akademickich instytucji humanitarnych – Towarzystwa Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Oficjalne istnienie Towarzystwa datuje się od chwili zatwierdzenia statutu organizacji przez władze austriackie to jest od 24 stycznia 1866 r. Jednak nie można ograniczać historii Towarzystwa przyjmując wspomnianą datę, jako początek faktycznego funkcjonowania, gdyż kilka lat wcześniej powstała w Krakowie organizacja tajna, mająca służyć tym samym celom. Instytucja ta nie mogła mieć wówczas swojej oficjalnej nazwy, jednak młodzież akademicka między sobą nazywała ją „Bratnią Pomocą”. Celem organizacji była pomoc materialna niezamożnym kolegom, podniesienie moralności wśród młodzieży, uszlachetnienie i wzajemne kształcenie. Prezesem tajnego Komitetu Bratniej Pomocy został Mieczysław Brzeski, słuchacz prawa.

W tym samym czasie studenci otrzymali pomoc od innej tajnej organizacji zwanej „Czytelnią Akademicką”. Pomimo wielu przesładowań ze strony austriackiej policji członkowie obu organizacji

¹ Dybiec J.: Uniwersytet Jagielloński 1818-1939, Kraków 2000, s. 323-327.

dążyli do wypracowania statutu i legalizacji Towarzystwa. Po długiej i ciężkiej pracy ustalono statut na mocy którego połączono „Bratnią Pomoc” z „Czytelnią Akademicką” powołując do życia Towarzystwo Wzajemnej Pomocy Uczniów Wszechnicy Jagiellońskiej pod opieka świętego Jana Kantego patrona Akademii Krakowskiej. Dnia 13 grudnia 1860 r. Senat Uniwersytetu Krakowskiego przychylił się do prośby Komitetu i zezwolił na legalne zebranie wszystkich członków. Podczas ogólno-akademickiego zebrania przyjęto i wybrano pierwsze władze w osobach: Juliusz Walewski – prezes, Leon Blumenstok – wiceprezes, Kazimierz Straszewski – skarbnik, Jan Gawlik – sekretarz. W miejsce J. Walewskiego, który z godności wkrótce zrezygnował, prezesem wybrano Adama Czyżewicza. Wymieniony Zarząd nie mógł jednak reprezentować Towarzystwa na zewnątrz, gdyż organizacja nie była jeszcze zatwierdzona przez władze, jednak fakt wyboru Zarządu miał być czynnikiem przyspieszającym legalizację. Niestety władze austriackie były innego zdania. Pod pretekstem poprawek w statucie wstrzymywano legalizację organizacji. Ponadto wybuch powstania styczniowego również stanął na przeszkodzie we właściwym funkcjonowaniu Towarzystwa. Dopiero w roku akademickim 1865/66, kiedy to rektorem uczelni został prof. dr Józef Majer udało się zarejestrować Towarzystwo Wzajemnej pomocy, jako organizację legalną¹.

Pierwszym prezesem jawnego i zalegalizowanego Towarzystwa wybrano Leopolda Świerza. W skład Zarządu weszli jeszcze Józef Wodzicki – wiceprezes, Włodzimierz Lechowski – sekretarz I, Leon Cyfrowicz – sekretarz II. Natomiast kuratorem organizacji mianował Senat Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dr Fryderyka Skobla².

W pierwszym roku istnienia Towarzystwo skupiało 330 członków, co świadczy o dużym zapotrzebowaniu na tego typu organizacje. Tyle

¹ Jubileusz 60-cio lecia Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Księga Pamiątkowa 1886-1926, pod red. Juliana Szweda, Kraków 1926, s. 8-12, Biblioteka Seminarium Historii Kultury Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn, 1800.

² Domazy M.: Z życia akademickiej młodzieży 1859-1890. Historia założenia i rozwoju Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego w 25 rocznicę jubileuszową, Kraków 1891, s. 107, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. 1324.

samo w tym roku było zapisanych słuchaczy zwyczajnych i nadzwyczajnych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Prezesem drugiego Zarządu został Józef Wodzicki. Zarządowi temu zawdzięcza Towarzystwo fakt, iż mając wytyczony cel działalności, potrafił znaleźć drogę, którą do tego celu należy kroczyć (przede wszystkim dokonano gruntownej reorganizacji statutu, stworzono nowe regulaminy pożyczek i ich podziału itp.). Głównym zadaniem Wzajemnej Pomocy było niesienie studentom pomocy materialnej na zasadach spółdzielczych i samopomocowych. Jednak z każdym rokiem rozszerzano zakres działalności Towarzystwa. Uwzględniono nowe potrzeby życia młodzieży akademickiej (powstanie funduszy, budowa domu studenckiego, organizacja kuchni akademickiej, uruchomienie sklepu, działalność lecznicza, a także sportowa). Lata 1888/89 i 1889/90 to okres ogólnej reformy Towarzystwa. Miała ona miejsce dzięki wybitnym osobowościom tego okresu do których zaliczani byli: prezesi Romuald Bindner, Julian Nowak, urzędnik korespondent Damazy Miśko, przewodniczący Komisji Kontrolującej Towarzystwa Karol Czarnocki¹. W tym okresie krakowskie Towarzystwo nawiązało ściślejszą współpracę z Towarzystwami Wzajemnej Pomocy we Lwowie, zarówno studentów Uniwersytetu Lwowskiego, jak i Politechniki².

Ważną formą działalności Towarzystwa Wzajemnej Pomocy była budowa i prowadzenie domów studenckich. W akademikach studenci mieli do dyspozycji, oprócz pokoi mieszkalnych, czytelnię, bibliotekę, salę do gier i zabaw później bilardową, jadalnię, kuchnię, łazienki i ubikacje, boisko sportowe, plac do kąpieli słonecznych. Dzięki domom studenckim młodzież zyskała możliwość nie tylko mieszkania, ale również wspólnej integracji. Towarzystwo natomiast miało bliższy kontakt ze studentami i znacznie łatwiej mogło realizować swoje cele statutowe:

¹ Jubileusz 60-cio lecia Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Księga Pamiątkowa 1866-1926, pod redakcją Juliana Szweda, Kraków 1926, s. 15-18, Biblioteka Seminarium Historii Kultury Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. 1800.

² Domazy M.: Z życia akademickiej młodzieży 1859-1890. Historia założenia i rozwoju Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego w 25 rocznicę jubileuszową, Kraków 1891, s. 185, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. 1324.

- udzielanie materialnej pomocy swoim członkom,
- popieranie i ułatwianie kształcenia się członkom,
- zachęcanie do pracy naukowej,
- utworzenia ogniska życia koleżeńskiego
- tworzenie w łonie Towarzystwa stałych kółek naukowych i towarzyskich¹.

Towarzystwo Wzajemnej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego swoją działalność prowadziło dzięki funduszom zdobywanym z:

- składek stałych członków zwyczajnych, nadzwyczajnych i honorowych,
- kwot zwracanych przez wspieranych członków,
- składek dobrowolnych i innych źródeł dochodów (organizacja balii, loterii itp.),
- odsetek kapitału żelaznego².

W okresie międzywojennym nastąpił szczególnie rozkwit Towarzystwa. Jeśli przed rokiem 1918 liczba członków nie przekraczała kilkuset osób to po 1921 r. do Towarzystwa należało 2500 studentów, a w 1922 r. – 3000. W kolejnych latach dwudziestolecia międzywojennego liczba studentów w organizacji wahała się pomiędzy 300, a 600 członków. W 1922 r. Towarzystwo wstąpiło do Ogólnopolskiego Związku Bratnich Pomocy, a następnie do Centrali Akademickich Stowarzyszeń Samopomocowych. Zmiana warunków działania sprawiła, że w okresie powojennym kilkakrotnie modyfikowano statut Towarzystwa. Od 1928 r. Towarzystwo nazywano Bratnią Pomocą Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Do roku 1938 członkiem Towarzystwa mógł być każdy student bez względu na narodowość, wyznanie i poglądy polityczne. Po tym roku członkami Towarzystwa byli tylko Polacy – chrześcijanie. W ten sposób z organizacji wyeliminowano Żydów³.

¹ Statut Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie uchwalony na Walnym Zgromadzeniu dnia 2.12.1906, s. 1-2, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 74.

² Statut Towarzystwa Akademickiego Wzajemnej Pomocy Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1866, s. 1-2, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 743.

³ Dybiec J.: Uniwersytet Jagielloński 1818-1939, Kraków 2000, s. 323.

Bardzo ważną formą działalności Towarzystwa Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego była organizacja kolonii w okresach wolnych od nauki. Najpopularniejsze wyjazdy członków Towarzystwa to: Kolonie Sportowo – Wypoczynkowe w Pławnej i Kolonie Leczniczo – Wypoczynkowe w Szczawnicy. Ponadto dzięki Bratniej Pomocy studenci wyjeżdżali do Klimkówki koło Zakopanego, Mszany Dolnej, Kowańca, Poronina, Krynicy¹.

Rozszerzenie działalności spowodowało tworzenia nowych komisji w Towarzystwie. W 1937 r. funkcjonowało już 9 komisji: kuchenna, domowa, informacyjna, czytelniana, statutowa, opieki zdrowotnej, biblioteczna, sklepowa, sportowa².

Obok Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w okresie dwudziestolecia międzywojennego prężnie działały przy krakowskiej uczelni jeszcze dwie organizacje, oparte na takim samym statucie. Pierwsza z nich Bratnia Pomoc Medyków Uniwersytetu Jagiellońskiego była kontynuatorką tradycji Biblioteki Medyków, założonej w 1862 r. Przeciętna liczba studentów w organizacji wahała się pomiędzy 350, a 600 osób. Drugą organizacją zrzeszającą dużą ilość członków była Bratnia Pomoc Teologów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej początki sięgały roku 1891, kiedy to w Seminarium Duchownym powstało Towarzystwo św. Grzegorza, przekształcone w 1899 r. w Kasę A. Mytkowicza, a w 1905 r. Bratnią Pomoc Alumnów Seminarium Duchownego w Krakowie. Po wojnie rozwinął się silny ruch stowarzyszeniowy wśród studentów teologii czego wynikiem było zorganizowanie Bratnich Pomocy w Seminarium Śląskim i Częstochowskim. Z połączenia w roku 1927/28 trzech bratnich pomocy: wydziałowej, Seminarium Śląskiego i Seminarium Częstochowskiego utworzono jedną organizację Bratnia Pomoc Słuchaczy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, a następnie Bratnią Pomoc Teologów

¹ Sprawozdanie z działalności Bratniej Pomocy studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie za rok 1935/36, Kraków 1936, s. 2, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej sygn. S II 746.

² Protokół z zebrania Konstytucyjnego Wydziału Bratniej pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 24.03.1937, s. 2, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 746.

Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przeciętna liczba członków organizacji w okresie dwudziestolecia międzywojennego wahała się w granicach 300 osób¹.

Wśród wielu form działalności Towarzystwa Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego ważną rolę odgrywała inicjatywa w zakresie wychowania fizycznego i sportu. Dużą aktywność w zakresie sportu wykazywała już, istniejąca od 1859 r. Czytelnia Akademicka w Krakowie. Organizacja ta wprowadziła w 1883 r. dla studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego ćwiczenia gimnastyczne, które prowadził kwalifikowany nauczyciel wychowania fizycznego. Również dzięki inicjatywie Zarządu zabiegano o spopularyzowanie wioślarstwa i szermierki². Szczególną popularnością wśród studentów w tym okresie cieszyła się szermierka. Początkowo uprawiana w formie zabawowej w Czytelni Akademickiej w szybkim tempie zyskiwała nowych zwolenników, co stało się początkiem pierwszej studenckiej organizacji typowo sportowej pod nazwą Klub Szermierzy. Członkami klubu mogli być wyłącznie studenci Wszechnicy Jagiellońskiej. Celem Klubu założonego w dniu 23 listopada 1891 r. było „kształcenie się w sztuce szermierki, jej pielęgnowanie, rozwój sił fizycznych, zręczności i odwagi”³. Na czele klubu stanął student wydziału prawa Jan Waligórski, kuratorem natomiast z ramienia Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego był prof. dr Józef Kleczyński⁴.

Kolejną organizacją uwzględniającą w swojej działalności szermierkę było Towarzystwo Akademickie „Jagiellonia”. Towarzystwo, założone jesienią w 1896 r. za cel stawiało sobie rozbudzenie między członkami ruchu umysłowego, utrzymywanie życia koleżeńskiego oraz ćwiczenia fizyczne⁵.

¹ Dybiec J.: Uniwersytet Jagielloński 1818-1939, Kraków 2000, s. 324-325.

² Michalski Cz.: Z dziejów wychowania fizycznego i sportu w Krakowie od końca XVIII wieku do 1918 r. (w), „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, 1977, z. 59, s. 328-329

³ Statut Klubu Szermierzy, Kraków 1891, s. 1, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 777.

⁴ Klub Szermierzy. Pismo Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego do Klubu Szermierzy z dnia 7 grudnia 1891 r., Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 777.

⁵ Wryk R.: Początki sportu akademickiego w Polsce (1878-1908/09) (w), „Wychowanie fizyczne i sport”, tom XXVI, nr 2, Warszawa 1982, s. 87.

Należy zwrócić uwagę, iż sport akademicki w tym okresie ograniczał się w zasadzie do kilku dyscyplin i miał bardziej charakter rozrywkowo-rekreacyjny niż wyczynowy. Ponadto młodzież podchodziła do ćwiczeń fizycznych z dużą rezerwą. Świadczą o tym słowa rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dr Szczęsnego Kreuza zawarte w sprawozdaniu z działalności uczelni za rok 1896/1897: „Cherlactwo fizyczne staje się coraz powszechniejsze między naszą młodzieżą akademicką, a dla wzmocnienia ich sił fizycznych, pokrzepienia i zachowania zdrowia środkiem stają się ćwiczenia fizyczne, do których ona sama obecnie dziwny brak ochoty okazuje. Czyni się w tej sprawie zbyt mało. Może ponowna zachęta i usiłowanie młodzieży akademickiej oddawania się ćwiczeniom fizycznym, na innych uniwersytetach z ochotą i widocznym pożytkiem uprawianym, znajdą trwalszy oddźwięk i skuteczniejsze poparcie”¹.

W związku z tą opinią jeszcze większego znaczenia nabiera działalność Towarzystwa Bratniej Pomocy na polu wychowania fizycznego i sportu. O właściwy rozwój fizyczny zadbała organizacja budując domy studenckie. Pierwszy z nich, nazwany od fundatora Domem Akademickim Konstantego Wołodkowicza został otworzony w roku szkolnym 1903/1904. Ten ważny dla młodzieży budynek posiadał w swoim wyposażeniu salę do gier i zabaw. Studenci spędzając tam swój wolny czas rywalizowali przede wszystkim w szermierce, nie zaniebując również ćwiczeń ogólnorozwojowych. Na prośbę uczniów wygospodarowano w budynku salę bilardową, dzięki czemu zwiększono ofertę sportową².

O kulturze fizycznej studentów nie zapomniały władze Bratniej Pomocy również przy budowie drugiego Domu Akademickiego, w roku 1924/1925. Cały budynek składał się z pięciu pięciopiętrowych skrzydeł, otaczających 1600 metrów kwadratowych podwórza. Plac ten w większości zagospodarowano na boisko sportowe, na którym przede wszystkim rywalizowano w grze w piłkę nożną. Obok boiska

¹ Tamże, s. 87.

² Jubileusz 60-cio lecia Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Księga Pamiątkowa 1866-1926, pod redakcją Juliana Szweda, Kraków 1926, s. 23, Biblioteka Seminarium Historii Kultury Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. 1800.

wygospodarowano teren na korty do gry w tenisa. Dla celów higieny i sportu przewidziano urządzenia w skrzydle północno-zachodnim. W suterrenach powstała duża sala natrysków, urządzoną według systemu amerykańskiego, szatnie do przebierania, umywalnie i ubikacje. Na płaskim dachu przeznaczono powierzchnię do kąpieli słonecznych. Ponadto w projekcie uwzględniono salę zebrań, salę szermierczą, a także salę do gry w bilard. W sprawozdaniu stwierdzono, iż sali gimnastycznej we właściwym tego słowa znaczeniu, jak dotąd z inicjatywy projektantów nie przewidziano, ale sprawa ta jak i ewentualnego rozszerzenia urządzeń sportowych jest otwarta¹.

Zarząd Towarzystwa Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego dla lepszej organizacji pracy przydzielił konkretne zadania poszczególnym komisjom. Obok takich komisji jak: kuchenna, domowa, informacyjna, czytelniana, statutowa, biblioteczna, sklepowa, powołano do życia również komisje, dzięki którym zadbano o najważniejszą rzecz dla każdego studenta jaką jest zdrowie. Odpowiedzialność w tej dziedzinie należała do Komisji Opieki Zdrowotnej (wcześniej zwanej Komisja Klimatyczną) i Sportowej. W skład poszczególnych grup wchodził kierownik i 7 członków².

Sekcja zdrowia w której koncentrowane są wszystkie sprawy zdrowotne całego środowiska, rozkłada się na 4 działy:

- referat pracy doraźnej
- referat zdrojowo-klimatyczny
- referat higieny – higiena odżywiania, mieszkania, rozwoju fizycznego ze szczególnym uwzględnieniem sportu, propagandy, higieny³.

Zadaniem Komisji była organizacja wykładów, pogadanek, a także szkoleń na temat zdrowia i higieny. Zwracano uwagę na właściwe odżywianie, a także higienę mieszkania i nauki. Kontrolowano czystość w pokojach Domu Studenckiego. Na podstawie obserwacji terenu

¹ Tamże, s. 69.

² Protokół z zebrania Konstytucyjnego Wydziału Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 24.03.1937, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 746.

³ Sprawozdanie Zarządu Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok 1920/21, Kraków 1921, s. 1, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 745.

akademickiego stwierdzono, iż należy koniecznie zwrócić uwagę na zupełny brak kultury fizycznej wśród młodzieży akademickiej, co odbija się fatalnie na ich zdrowiu. W związku z tym propagowano zalety zdrowotne sportu, organizując między innymi ćwiczenia gimnastyczne¹. Dzięki zabiegom Komisji uzyskano zniżki od Miejskiego Urzędu Zdrowia za korzystanie przez członków Towarzystwa z łaźni na Podgórzu – wyznaczono wtorek dla studentów jako specjalny dzień kąpieli².

Zadaniem kierownika i członków Komisji Sportowej była organizacja zajęć studentom Uniwersytetu Jagiellońskiego z zakresu wychowania fizycznego i sportu. Cel ten znakomicie szedł w parze z jednym z ważnych celów statutowych, jakim było stworzenie ogniska koleżeńkiego. To właśnie dzięki sportowi członkowie Towarzystwa mieli możliwość wspólnej rywalizacji, a także współpracy i wzajemnej pomocy. Komisja sportowa organizowała studentom na boisku przy akademiku zawody w piłce nożnej, piłce siatkowej, szermierce, a także tenisie. Dzięki członkom instruktorom Bratnia Pomoc Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego prowadziła akademickie kursy samochodowe. Zadaniem kursów było wyszkolenie jak największej warstwy inteligencji. Zajęcia cieszyły się dużym zainteresowaniem zarówno wśród studentów, jak i prowadzących. W 1930 r. działalność przejął nowo powołany Autoklub Akademicki w Krakowie³.

Działalność w zakresie kultury fizycznej najpełniej realizowana była przez Towarzystwo Bratnia Pomoc podczas kolonii wypoczynkowo-zdrowotnych i sportowych. Pomimo tego, że studenci musieli sami pokryć koszty imprezy, cieszyły się one dużą popularnością. Idee funkcjonowania kolonii najtrafniej ujęto w Sprawozdaniu Zarządu z roku 1936. „Członkowie Bratniej Pomocy brali udział w akcjach społecznych

¹ Sprawozdanie z działalności Bratniej Pomocy studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie za rok 1935/36, Kraków 1936, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 746.

² Sprawozdanie Zarządu Wzajemnej Pomocy Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok 1923/24, Kraków 1924, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 745.

³ Pismo Autoklubu Akademickiego w Krakowie do Wysokiego Senatu Akademickiego Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 5.07.1930, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 778.

na terenie Krakowa. Należy zwrócić uwagę na stanowisko Bratniej Pomocy w sprawie akcji wychowania fizycznego i kultury fizycznej wśród młodzieży akademickiej. Bratnia Pomoc dla tej akcji wykazała pełne zrozumienie przez dokładanie wszelkich starań by postawić na jak najlepszym poziomie kolonie akademickie, które spełniają z jednej strony rolę ośrodków zdrowotnych, z drugiej zaś (szczególnie kolonia w Pławnej) ośrodków wychowania fizycznego. Na podstawie obserwacji terenu akademickiego stwierdzono, iż należy koniecznie zwrócić uwagę na zupełny brak kultury fizycznej wśród młodzieży akademickiej, co odbija się fatalnie na ich zdrowiu¹.

Towarzystwo Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego prowadziło dwie podstawowe kolonie w okresie wolnym od zajęć: leczniczo-wypoczynkową w Szczawnicy i sportowo-wypoczynkową w Pławnej.

Podczas Koloni zdrowotnej w Szczawnicy studenci mieli do dyspozycji dwa ośrodki – „Pod Aniołem Stróżem” i „Dom Wypoczynkowy im. Matui”². W pierwszym roku działalności kolonii kierownikami byli: Stanisław Frąckiewicz (pierwszy kierownik), Stefan Uniejewski (drugi kierownik). Podstawowym celem koloni było przywrócenie sił fizycznych, duchowych i umysłowych. „Uczestnicy mieli możliwość zdobycia świeżych zapasów energii i zahartowanie do dalszej pracy – wycieczki po górach, pływanie, jazda na rowerach, bieganie”³. Ośrodki rozporządzały terenami i urządzeniami sportowymi, nad którymi czuwał specjalny instruktor sportowy⁴. Dzięki jego inicjatywie urozmaicano program każdego dnia. Organizowano liczne imprezy i wycieczki

¹ Sprawozdanie z działalności Bratniej Pomocy studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie za rok 1935/36, Kraków 1936, s. 3, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 746.

² Protokół z Nadzwyczajnego Walnego Zebrania Członków Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 24.04.1939, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 746.

³ Sprawozdanie Zarządu Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok 1920/21, Kraków 1921, s. 4, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 745

⁴ Sprawozdanie z działalności Bratniej Pomocy studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie za rok 1935/36, Kraków 1936, s. 2, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 746

między innymi impreza „wianków” w Parku Narodowym w Pieninach nad Brzegiem Dunajca, festyny, zabawy góralskie. Z pośród licznych wycieczek należy wyróżnić wycieczkę do Czorsztyna i z powrotem łodziami przez przełom Dunajca, wycieczki na Trzy Korony, do Grot Aksamitki, do Małych Pienin, do Morskiego Oka przez Zakopane, do Szczyrbskiego Jeziora, Nowego i Starego Smokowca, Tatrzańskiej Łomnicy. Każdy uczestnik kolonii musiał poddać się badaniu lekarskiemu, ponadto kierownictwo prowadziło ewidencję zaleceń lekarzy dla poszczególnych kolonistów, tak co do specjalnej diety, jak i też używania ruchów, kąpieli wodnych i słonecznych itp. Kolonia gościła w swych progach cały szereg wycieczek. Przykładowo w 1931 r. wypoczywających studentów odwiedzili Marszałek Senatu Raczkiewicz w towarzystwie Rektora Akademii Sztuk Pięknych Gałęzowskiego, Prezydium Bratniej Pomocy, wycieczka Koła Kresowego, wycieczka Akademickiej Kolonii w Pławnej, wycieczka Wychowania Fizycznego oraz indywidualne i grupowe wycieczki studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego¹.

Kolonia w Pławnej pomyślana została w swoich założeniach jako sportowo – wypoczynkowa. Przy jej wyposażeniu brano pod uwagę sportowy charakter i starano się zapewnić jej jak największe zalety w tym zakresie. Bezsprzecznie kolonia spełniała swoje zadanie dając młodzieży okazję nie tylko do wypoczynku w dobrych warunkach dla zdrowia, ale także do poświęcenia uwagi sportowi, tak potrzebnemu dla zdrowia młodych ludzi². Podczas letnich kolonii sportowych w Pławnej uprawiano pływanie, sport kajakowy, piłkę nożną, piłkę siatkową, a także szermierkę. Ponadto urządzano piesze wycieczki w góry jak również zawody biegowe³. W okresie zimowym studenci jeździli na sankach i nartach,

¹ Sprawozdanie Wydziału Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok 1930/31, Kraków 1931, s. 1-2, Biblioteka Seminarium Historii Kultury Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. 537.

² Towarzystwo Bratniej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pismo do Świątelnego Senatu Akademickiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, (415/35 Kraków 3.04.1935 r.), s. 3, Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 746.

³ Towarzystwo Bratniej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pismo do Świątelnego Senatu Akademickiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie z dnia 17.08.1935 r.), Archiwum Biblioteki Jagiellońskiej, sygn. S II 746.

a także uczestniczyli w górskich wycieczkach. Ważną formą działalności sportowej na koloni w Pławnej były coroczne kursy na instruktora sportu narciarskiego. Pierwszy kurs odbył się w dniach 26.12.1930 r. do 16.01.1931 r. W kursie wzięło udział 14 osób. Instruktorem kursu był p. kpt. Antoni Konopko, były dowódca kompani Wysokogórskiej, zasłużony pionier sportu narciarskiego w naszej armii.

Program kursu obejmował poranną gimnastykę tak zwaną „suchą zaprawę”, ćwiczenia w terenie, dalsze wycieczki w okolice oraz ciekawe wykłady z teorii sportu narciarskiego jak „Konserwacja sprzętu narciarskiego”, „Narciarstwo wysokogórskie” itp. Potrzebę takich imprez wyjaśniał Józef Śmieszek – Kierownik Pierwszego Kursu. „Już od dawna okolice Pławnej zwracały uwagę sportowców swoimi doskonałymi terenami narciarskimi i już przed kilku laty powstała myśl urządzenia na Kolonii w Pławnej corocznego kursu narciarskiego. Niestety sprawa ta rozbiła się o liczne trudności techniczne jakie łączą się z adaptacją letniej kolonii do warunków zimowych. W ubiegłym roku sprawozdawczym zdołano przezwyciężyć te trudności. Doskonałe warunki terenowe i śnieżne, fachowy instruktor, dobra kuchnia dostosowana do higieny treningu sportowego oraz miły nastrój jaki panował wśród uczestników, pozwalają uważać kurs za imprezę udaną i wróżyć dalszy, pomyślny rozwój pierwszej akademickiej placówki sportu narciarskiego”¹.

Reasumując należy podkreślić znaczącą rolę Towarzystwa Bratnia Pomoc Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w rozwoju wychowania fizycznego i sportu wśród studentów. Pomimo wielu form działalności tak potrzebnych studentom jak pożyczki finansowe, opieka zdrowotna, budowa domów studenckich, nie zaniedbano również kultury fizycznej. Zarząd Towarzystwa Bratniej Pomocy z jednej strony realizował cel statutowy jakim było tworzenie ognisk życia koleżeńskiego, a z drugiej strony stwarzała możliwość spędzenia wolnego czasu od nauki podczas różnych form aktywności ruchowej. Studenci, mając możliwość wspólnych wyjazdów podczas których rywalizowali między sobą w piłce

¹ Sprawozdanie Wydziału Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok 1930/31, Kraków 1931, s. 43, Biblioteka Seminarium Historii Kultury Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, sygn. 537.

но́жnej, piłce siatkowej, szermierce, pływaniu i wielu innych dyscyplinach realizowali swoje hobby i odpoczywali po nauce. Dzięki budowie odpowiedniego zaplecza w domu studenckim młodzież również miała możliwość na pożyteczne spędzenie czasu podczas ćwiczeń fizycznych. Ponadto bardzo ważną rzeczą była opieka zdrowotna studentów do której Towarzystwo przykładało wielką wagę. Dzięki takim organizacjom w trudnych czasach rozwoju państwa nie zaniedbano kultury fizycznej, jako ważnej dziedziny życia młodzieży.

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ – ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Михайло Сигловий, Надія Кобаса

Національний лісотехнічний університет України

На сучасному етапі розвитку людство опинилося на порозі гострих соціально-екологічних проблем власного розвитку. Стан навколишнього середовища досяг критичного рівня. Виникла світова екологічна загроза, причому не лише теперішньому, а й майбутньому поколінню людей. Створене техногенне середовище живе за своїми принципами нехтуючи закони природи. Відповідь не забарилась – забруднене деградоване довкілля, гори відходів і як наслідок погіршення стану здоров'я нації, скорочення тривалості життя в Україні, небезпека не тільки здоров'ю людей, але і їх існуванню.

У зв'язку з цим в останні роки знизився рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості як учнівської так і студентської молоді. На сьогоднішній день за офіційною статистикою по Україні абсолютно здоровими рахуються тільки 5% дітей.

Втрачені можливості у шкільному віці надзвичайно важко, а інколи і неможливо виправити за роки навчання у вузі. Молодь повинна усвідомити що екологічне виховання є основою здорового способу життя. Тому на кафедрі фізичного виховання НЛТУ України впроваджені елементи екологічної освіти, які базуються на принципах: